

Araştırma Makalesi

Turkuaz Ermenek Baraj Gölünün Verimlilik Potansiyeli, Sosyo Ekonomik Etkiler Ve Bölge Halkını Göçe Zorlayan Sebepler Açısından İncelenmesi***

Nezahat Koçyiğit*

Atiye Emiroğlu**

Öz

Bilim ve teknolojiadaki gelişmelerin sanayiye olan yatırımları artırması ve bu yatırımların enerji gibi önemli bir girdiyi gerektiriyor olması günümüz ekonomisinin en önemli özelliklerindedir. Su kaynaklarının bu önemli sanayi girdisinin teminine, yani enerji üretimine dönüştürülüyor olmasında barajlar ve hidroelektrik santralleri için yer tespiti önem arz etmektedir. Bu yerlerin başında gelen ve ülkemizin enerji ithalini büyük ölçüde azaltan, bölgeyi kalkındıran, yıllık 1,2 milyar ve 2015 yılı itibariyle 683 kilowatt saat elektrik enerjisi üreten ülkenin en yüksek birinci Barajı Ermenek Barajının da bölge ve ülke ekonomisine olan katkıları yadsınamaz bir gerçektir. Öyle ki enerji üretiminin, su sporlarının, tatlı su balıkçılığının, vb. faaliyetlerin bölgenin ekonomik kalkınmasında ve istihdam olanaklarının artmasında rol oynayan faaliyetler arasında olduğu bilinmektedir. Ayrıca çevreye, bölge halkına olumlu ve olumsuz etkilerin sosyo-ekonomik açıdan değerlendirilmesi, baraj yapımı ile bölge halkını göçe zorlayan sebeplerin olduğu bilinmektedir.Çalışmada bu sebeplerin, Taşeli Bölgesi'nin önemli bir yatırımı olan Ermenek Hidroelektrik Santrali'nde, bölge halkına olan etkiler ve barajın yapımından faaliyete geçtiği aşamaya kadar olan süreçte yaşanan göç hareketleri açısından araştırılması amaçlanmıştır. Çavuş köyünden göç eden ve Ermenek'te yaşayıp baraj yapımından etkilenen bölge halkına ulaşılmıştır. Baraj gölü oluşumunun, ekonomik getirilerinin yanı sıra, zorunlu göçe, işsizliğe, yerlerinden ve yurtlarından edinmeye bağlı kültürel kayba yol açtığı gibi bulgulara ulaşılmıştır.

Anahtar Kavramlar:Turkuaz Ermenek Baraj Gölü Tarihi, Zorunlu Göç, Sosyo-Ekonomik Etkiler

*** Bu çalışma 2. Uluslararası Uygulamalı Bilimler Kongresi (UUBK'2016)'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur, 23-25 Ekim 2016, Konya.

* Öğr. Gör., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, E-posta: aemiroglu@kmu.edu.tr

** Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Ermenek M.Y.O., Ermenek/Karaman, E-Posta: aemiroglu@kmu.edu.tr

An Analysis Of Productive Potential Of Ermenek Reservoir Formation And Its Impact On The Reasons Of Socio-Economic Condition And Migration Of The Regional Population

Abstract

That the developments in the science and technology increase the investments on industry and that these investments require the important inputs such as energy are of the most important features of today's economy. In transforming water resources into the supply of this important industrial input i.e. energy generation, location for dams and hydroelectric power stations have importance. The contributions of Ermenek Dam, the major one among these locations, which largely decreases the energy import of our country, develops the region, generates 1.2 billion kwh of electrical energy a year and 683 kwh in respect with 2015, and is the highest dam of the country, to the regional and country economy is an undeniable fact. That is, it is known that the activities such as energy generation, water sports, fresh water fishing are among the activities playing role in economic development of the development and increase of employment opportunities.

The aim of the study is to reveal the effects of Ermenek Hydroelectric Power Station which is an important investment of the Taşeli Region on the local community and effects to forced migrated the people in the process from beginning to construct the dam to the stage it comes into operation. It was reached to the people of the region who migrated from Çavuş village and live in Ermenek and were affected by dam construction. According to findings; were seen economic incomes as well as cultural disadvantages, forced migration, unemployment, etc.

Keywords:Turquois Ermenek Dam Lake History, Obligatory Immigration , Socioeconomic Factors

Giriş

Mevsimplere bakıldığında düzensiz olan su kaynaklarının verimli kullanımı, hidroelektrik enerji üretimi, turizm ve eğlence, su temini, selleri önleme, balıkçılık, vb. barajların ve baraj gölü inşaatlarının sebeplerindedir. Bunların arasında en önemli sebebin, dünya genelinde barajlardan elde edilen enerji ve karşılanan enerji gereksinim miktarına bakıldığında elektrik üretiminin olduğu söylenebilir. Ülkemizde de son dönemlerde elektrik enerjisi tüketiminin artması ile yerli yatırım ve barajlar önem kazanmıştır. Öyle ki su kaynaklarından en etkin şekilde faydalanma, enerji üretme, su sporlarına imkan sağlama, su ürünleri, içme ve kullanmasuyu üretme vb. ülke ve bölge için barajların yapımı ile vücuda gelen olumlu etkilerdir. Öte yandan barajların inşası yeni bir doğal ortamın, yeni türlerin ve yaşam alanlarının, kısacası yeni bir ekolojik oluşumun ve çevreye verdiği zararlar yönünden tepkilerin de sebebidir. Ülkemiz açısından son derece önem arz eden kaynaklardan biri olan barajların yapımı ile söz konusu bölgenin tarihsel, ekonomik ve sosyo-ekonomik yönden ve yöre halkı açısından birçok değişimle karşı karşıya kalacağı açıktır. Toprak alınımını gerektiren, iç göç, dış göç, iş olanaklarının azalması, vb. yansımaları olan insan eliyle insanın yerinin değiştirilebildiği projelerdir. Özellikle barajın içinde yerleşik olan köy halkının göçe zorlanması, geçmişinden koparılması, yeni gelir yolları aramaya çabalaması, tüm alışkanlıklarını bırakmak durumunda kalması söz konusu değişimler arasında “zorunlu göç” adıyla gelmektedir. Çalışmanın konusu turizm potansiyeli yüksek olan ve yapılan yollar, iklim özellikleri sonucu açılan kayak turizmi, yeni yatırımlar ve barajlar ile yeniden şekillenen, Taşeli Bölgesi merkezinde yer alan Ermenek Turkuaz Baraj gölü oluşumunun verimlilik potansiyelini ve sosyo-ekonomik etkilerini “zorunlu göç” olgusu boyutuyla ele almaktır. Literatür taramasının ardından bölge halkı ile yapılan görüşmelerden ortaya çıkan bulgular yansıtılmış olup, önerilerde bulunulmaya çalışılmıştır.

1. Kavramsal Çerçeve

1.1.Hidroelektrik Santralleri Kalkınma Projelerinin Verimlilik Potansiyelleri, Sosyo Ekonomik Etkileri ve Yerinden Edilme

Küresel olarak tüketilen elektriğin %16’sına yakını ve yenilebilir kaynaklardan elde edilen elektriğin de %86’sı hidroenerjiden ve santrallerinden elde edilmektedir. Çin, ABD, Rusya, Kanada ve Brezilya dünya elektrik üretiminin yarıdan fazlasını sağlayan ülkelerdir. Buna karşılık 2035 yılına kadar Asya-Pasifik bölgesinde %98, Afrika’da %104 oranında üretim artışı öngörülmektedir. Ancak çevresel ve sosyal etkiler, bu üretimin yaygınlaşmasının önündeki en büyük baskı olarak görülmektedir.¹ Binaenaleyh, bu çevresel-sosyal baskı ve etkilerin sonucu, baraj gibi kalkınma projelerinde sürdürülebilirliğin artması için toplumlar üzerindeki muhtemel etkilerini araştırmaya yönelik ilk defa ABD’de olmak üzere Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) yapma zorunluluğu getirilmiştir. Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı’ndan sonra dünyada hızla

¹Andrea Kraljevic - JianHuaMeng – PatriciaSchelle, Baraj Yapımında 7 Günah, Yay. Haz.(WWF-Türkiye), WWF-International– Tatlı Su Programı & WWF-Almanya, 2013, s. 4.

Nezahat Koçyiğit- Atiye Emiroğlu

yaygınlaşarak bu değerlendirmeyi uygulayan ülke sayısı artırılmış ve ülkemizdeki uygulamaları da 1993 yılında başlamıştır. ²

Kalkınma projelerinde, hemen her ülkede barajların toplumun tümünün yararına olduğu, ancak bu süreçten etkilenen toplumun bazı kesimlerinin; kültürel, maddi kayıp ve fakirleşmeyle baş etmek zorunda oldukları ifade edilmektedir. Bunlardan maden, petrol ve baraj gibi projelerin bölgenin uzak yerlerinde yapıyor olması genellikle yoksul, izole, eğitimsiz ve bu gibi sebeplerden ötürü henüz haklarını bilmeyen ya da savunamayan bireylerin bu durumdan etkilendiği vurgulanmaktadır. ³Demiryolları, milli parklar, havaalanları, sulama projeleri ve hidroelektrik santralleri gibi arazi gerektiren kalkınma projeleri genelde “zorunlu göç” ile sonuçlanmaktadır. Öyle ki Dünya Bankası verilerine göre barajlarda; kentleşme ve ulaşım alt yapısında, kamusal kalkınma ve alt yapı projelerini içeren bu üç sektörde 80 ve 90’larda, 20 yılda 200 milyon insanın yerinden edildiği tahmin edilmektedir. Diğer tüm sektörlerin buna dahil olması durumunda rakamın 300 milyon insana çıkacağı öne sürülmektedir ki devletlerin bu konuda istatistikleri yayınlamak istemeyişi zorunlu göç rakamlarının belirsizliğine neden olmaktadır. Aslında genellikle bu durumun “planlı” bir olgu olduğu belirtilse de çoğunlukla proje sonuçlarının etkilerine ilişkin yeterli bilgi olmamakta, kişisel mülkiyet haklarına riayet edilmemekte ve kişiler arazilerinden edilmektedirler. ⁴

Genel kabul görmüş bir tanım bulunmamakla birlikte literatürde kalkınma projeleri nedeniyle yerinden edilenlerin “göç zorlananlar”, “kalkınma mültecileri”, “gönülsüz göçenler”, “ülke içinde yerinden edilenler” şeklinde tanımlandıkları görülmektedir. Uluslararası Finans Örgütü (International Finance Institution-IFC) kalkınma projelerinin önemli bir paydaşı olarak “yerinden edilme” kavramını fiziksel ve ekonomik olarak ayırmaktadır. Buna göre fiziksel yerinden edilme; projenin sahasında yaşayanların taşınmasıdır. Bunlar; arazinin yasal sahipleri, arazinin yasal sahipleri olmasa da yasalarca tanımlanabilecek hakları olanlar ve herhangi bir yasal hakkı olmayanlar. Ekonomik yerinden edilme ise göç etmek zorunda kalınmadığında bile proje sebebiyle geçim kaynaklarını kaybetme, dükkanlarını, pazar yerlerini ve müşterilerini kaybetme ile sonuçlanabiliyor.⁵ Bir örnek verilecek olursa; Tayland’ın kuzeydoğusunda Tayland Mun Nehri üzerinde inşa edilen Pak Mun Barajı inşaatı sırasında birçok balık türünün yok olması, geçim kaynağı balıkçılık olan halk için uzun süreli protestolara sebep olmuştur. ⁶ Yerinden edilme sadece göç edenleri değil, göç edilen yerlerde yaşamakta olanları da yeni durumdan ve gelen popülasyondan etkilemektedir. Yakın zamana kadar yeniden yerleştirme (iskan) ihmal edilen bir süreç olmuştur.⁷ Zorunlu göçe maruz kalanlara yani yerinden edilenlere ev ya da toprak verilerek gerçekleştirilen bir iskan politikasının nakit tazminat verilmesine tercihi savunulmaktadır. Dünya Bankası (1998) raporu ise iskan politikalarının zor ve sancılı süreçler olduğunu, doğru şekillerde uygulanması gerekliliğini, girişimci toplumlarda nakit tazminatların daha iyi bir politika olacağını savunmaktadır. Kentsel ve kırsal olarak iki türlü gerçekleştirilebilen iskan politikaları mevcuttur. Kentsel iskan da kent merkezlerinde ya da ilçelerde ev ve iş imkanı verilmesi, kırsal iskan da ise

²İrge K Şatıroğlu, Zorunlu Göç ve Yeniden Yerleşimin Toplumsal Çevre Üzerindeki Etkisi: Tahtalı Barajı Örneği(Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012, s.14.

³Şatıroğlu, a.g.e., s. 21.

⁴Şatıroğlu, a.g.e., s. 17-18.

⁵Şatıroğlu, a.g.e., s. 23.

⁶W. Courtland Robinson, “Risksand Rights: The Causes, Consequences, and Challenges of Development-Induced Displacement”, The Brookings Institution-SAIS Project on Internal Displacement, Washington, 2003, s. 18.

⁷Hari Mohan Mathur, “Resettling People Displacedby Development Projects: Some Critical Management Issues”,Social Change, 36-86, 2006, s. 37.

Nezahat Koçyiğit- Atiye Emiroğlu

tarımsal arazi ve bunun yanı sıra ihtiyaç duyulması halinde orman, balık kaynakları ile doğal kaynaklara erişim imkanı sağlanmaktadır. Fakat bu durumun Dünya Barajlar Komisyonu'nun hazırladığı rapora göre (WCD, 2000) çoğu zaman işlemediği, iskan için yerleşimlerin hazır olmadığı ve çoğu insanın zor kullanarak evlerinden edildiği belirtilmektedir.⁸ Zorla yerinden edilmenin bir grup insan için sosyal dışlanma getirdiği, sosyal adalet ve eşitlikten yoksunluğu ve yoksullaşmayı ortaya çıkardığı bilinmektedir. Yoksullaşmak ise en büyük risklerden biri olarak görülmektedir. Bu riski önleyebilmek ve güvence sağlamak yönünde düzenlemeler yapmak bu tür projelerin yararını artırabilecektir. Bu her zaman mümkün olamamaktadır. Bunun için aydınlanmış politikalar ile riskleri en aza indirmek için planlar yapılmalı, finansal kaynaklar ayrılmalı, yerinden edilen sivil halkın ekonomik hakları ve onuru korunmalıdır.⁹

1.2. Ülkemizdeki Uygulamalar

Enerji ihtiyacını karşılamada büyük ölçüde dışa bağımlı olan ülkemiz, hidroelektrik santralleri gibi maliyetinin yanı sıra faydası fazla olan enerji yatırımlarının sürdürülebilir avantajlarından yararlanma yönünde strateji geliştirmektedir. Haziran 2010 (210.119,76 GWh (GigaWatt Saat) elektrik üretimi, İran, Gürcistan, Azerbaycan gibi ülkelere 1.882,5 GWh elektrik alımı, tüketime sunulan enerji 212.064,1 GWh) verilerine göre dünyada en yüksek enerji tüketimi açısından 24. sırada yer alan ülkemizde enerji ihtiyacını karşılamada olumsuz etkiler, teknolojik alt yapı ve yüksek maliyetleri nedeniyle fosil yakıtların yerine geleneksel üretim sistemi olan hidroelektrik santrallerinden yararlanma devam etmektedir.¹⁰ Hidroelektrik santraller bir öz kaynak olarak yenilenebilir, işletme ve bakım maliyeti az, çevre kirliliği oluşturmayan ve ulusal olması sebebiyle güvenilir enerji sağladığı için önemli bir tercihtir. Verimlilik potansiyelleri değişken olup, bütün akışın değerlendirilebilmesi mümkün olmadığından var olan teknoloji ile azami ölçüde bu santrallerden faydalanılmaya çalışılmaktadır.¹¹ İşletme maliyeti düşük, işletme ömrü uzun, kısa sürede devreye alınabilen ve stratejik avantajları olan santrallerden bugün % 90-95 dolayında en yüksek verimli enerji dönüşüm işlemi ve çevresel fayda sağlanmaya çalışılmaktadır. Ülkemizde arazi gerektiren bu tür projelerde göçe zorlananlarla ilgili rakamsal verileri içeren bir çalışma olmayıp, Devlet Su İşleri 2005'te 198 büyük ölçekli barajın yapımı ile 350.000 kişinin göçe zorlandığını raporlamaktadır. Bu kişilerin Türkiye'deki kanunlara göre mülkleri için kamulaştırma bedeli almak ya da devlet eliyle iskan olmak üzere iki seçim hakkı vardır. Kamulaştırma bedeli alanlar, kendi imkanları ile göç edip istedikleri yere yerleşirken, devlet eliyle iskanda; kırsal yerleşim için ev ve tarım arazisi, kentsel merkeze (en yakın ilçe veya il) yerleşim için ev verilmektedir.¹²

Devletin, barajların yapımı sonrasında yaşanan göç olaylarının sonucunda gecekondulaşmanın önüne geçmek, zorunlu iskana tabi tutulanların kentleşme ve bundan önce tarımsal faaliyetlerle sürdürdüğü yaşamından kopma gibi uyum süreçlerinde yaşadığı sosyal ve ekonomik sıkıntıları

⁸ Şatiroğlu, a.g.e., s. 49-50.

⁹ Michael, M. Cernea, "Impoverishment Risks, Risk Management, and Reconstruction: A Model of Population Displacement and Resettlement", UN Symposium on Hydropower and Sustainable Development, United Nations, 2004, s.8.

¹⁰ Nurettin Özgen- Sabri Karadoğan, Mekansal Etkileri Bakımından Hidroelektrik Santrallerin (HES) Swot Analizine Göre İncelenmesi: Alkumru ve Kirazlı Barajları Örneği (Siirt), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi, 2013, 26, s. 25.

¹¹ Özgen ve Karadoğan, a.g.e., s.26.

¹² Şatiroğlu, a.g.e., s. 54.

Nezahat Koçyiğit- Atiye Emiroğlu

azaltmak gibi görevleri üstlendiği yapılan araştırmalarla bilinmektedir. Öyle ki araştırmacıların konu edindiği Karakaya ve Keban Barajı örnekleri, göçün ekonomik ve sosyal sorunlar ortaya çıkardığı, iskan politikalarında yanlışların olduğu, vb. sosyolojik ve coğrafi düşünce boyutlu çalışmalar olup, baraj göllerinin zorunlu göç olgusunu büyük ölçüde tetiklediğini özetlemektedir.¹³

1.3. Literatür Çalışmaları

Göçebe hayatın yaşam üzerindeki ağır etkileri yapılan çalışmalarla değerlendirildiğinde; Göksu-Ergene Havzası'nda, Ilısu Barajı inşası ile Dicle ve Botan Vadilerinde yüzlerce ailenin, göçebe hayat tarzı ile sürüleri ile yaşadıkları mütevazı yaşamdan uzaklaştıkları görülmüştür. Barajların yapımı ile yaylakları ve otlaklarının rotası değişen Yörük halkları, farklı rotalar bularak, inşaat gürültüsünden rahatsız hayvanlarını nerelerde otlatıp sakinleştireceklerini bilememekte ve bu da göçü zorunlu kılan etkenler ve ekonomik tehditler anlamına gelmektedir. Geleneksel hayatı "Orman Yasası" vb. yasaların yürürlüğe girmesi ile sürülerini otlatmakta vb. diğer geçim kaynaklarından yaralanmada bazı yasakların olması sebebiyle (alanlara izinsiz girilmemesi, maddi cezalar, vb.) zaten zor olan bölge halkının göçebe hayatı daha da zorlaşmaktadır. Bu sebeple çoğunlukla yerleşik hayata geçmek tercih edilmekte ve göç edilen yerlerde alt yapı yetersizliğinin verdiği sıkıntılar ile karşı karşıya kalınmaktadır. İşsizlik, kirayı ödeyememe, borçlanma ve diğer psikolojik yıpranmalar gibi ağır sonuçlar meydana gelmektedir.¹⁴ Proje inşaatında çalışacak personelin istihdamı ile bölgedeki işsizliğin ve göçlerin azalacağı yönündeki beklentiler söz konusudur. Projenin bitiminde ortaya çıkan tesislerin hem inşaatında hem de işletilmesinde yine bölge esnafına ekonomik yönden katkı sağlayacağı doğrudan ve dolaylı etkilerden bahsetmek mümkündür.¹⁵ Zorunlu göç halinin ise toplumlari homojen olarak değil; erkekleri, kadınları, gençleri, yaşlıları, çocukları, güçlü ve güçsüzleri birbirinden çok farklı etkiledikleri söylenebilmektedir. Özellikle tüm tazminatları ve hakları, iş olanaklarını erkekler almakta iskan politikalarının erkeklere yönelik olduğu görülmektedir. Zorunlu göç çalışmalarında da henüz bu cinsiyet farklılığına yönelik baraj projeleri gibi kalkınma projelerinin getireceği etkilerin ele alınması yenidir. Bu yeni zorunlu göç literatür araştırmalarında kadın ve erkeklerin kazanç ve kayıpları kıyaslanmaya başlanmış, kadınlar "sorumlu, çalışkan, savaşçı ya da kurban aile bireyleri", erkekler ise "sorumsuz hane reisleri" olarak genellemeye doğru gitmektedir.¹⁶ Göçe mecbur edilen bölge halkına ödenmesi gereken kamulaştırma bedelleri de çoğu zaman ödenmemekte, ödenen paralar aile içinde eşit dağıtılmamakta veya yetersiz kalmaktadır. Barajların selleri önlemedeki etkisi bilindiğinden, göç etmeyip, sel yataklarında yerleşim birimleri kurarak yaşam alanları oluşturan nüfusun çoğunluğu, çoğu zaman maliyetli drenaj sistemleri gerektiren ve taşkınları yeterince önleyemeyen bu yapılardan olumsuz etkilenmektedir.¹⁷

¹³Kemalettin Şahin, "Altınkaya Baraj Suları Altında Kalan Köylerden Göç Edenlerin Karşılaştıkları Sorunlar Ve Vezirköprü Şehrine Etkileri", Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.1, S.1, 2000, s.86.

¹⁴CESCR (Counter Current-Gegen Strömung), Türkiye'de Baraj İnşası ve Ekonomik, Kültürel ve Sosyal Hayata Olan Etkileri, Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, Alternatif Gölge Raporu, 2011, s. 30-31.

¹⁵Çağrı Muluk - Ayşe Turak - Deniz Yılmaz, Uğur Zeydanlı, C. Can Bilgin, Hidroelektrik Santral Etkileri Uzman Raporu: Barhal Vadisi, Kaçkar Dağları Sürdürülebilir Orman Kullanımı ve Projesi, 1-92., 2009, s. 59.

¹⁶Şatıroğlu, a.g.e., s. 34.

¹⁷Uğur Akkaya - Arzuhan Burcu Gültekin - Çiğdem Belgin Dikmen, Gökhan Durmuş, "Baraj ve Hidroelektrik Santrallerinin (HES) Çevresel Etkilerinin Analizi: Ilısu Barajı Örneği", 5. Uluslararası İleri Teknolojiler Sempozyumu (IATS'09), 13-15 Mayıs, 2009, s. 3.

Nezahat Koçyiğit- Atiye Emiroğlu

Söz konusu zorlukların giderilmesinde ve bir baraj projesinin başarısının sürdürülmesinde devletten alınan lisans kadar havzanın alt bölgelerinde yaşayan yöre halkının durumu ile ilgili konuları da istişare etmek, kısacası toplumsal onay almak önemlidir. Tüm paydaşların, yani devlet kadar proje planlayıcısının da baraj yapımından etkilenecek olan sosyal gruplarla iletişimi yüksek tutması, hükümet kadar bizzat sorumlu olmasa da sorumluymuş gibi davranarak gerekli desteği vermesi, yararın paylaşımını, kaynak kullanımını, güvenliği, bölge halkının yeniden yerleşimini, vb. konuları desteklemesi gerekmektedir.¹⁸

2. Araştırma Sahasının Beşeri Özellikleri ve Tarihçesi

2.1. Taşeli Bölgesi

Ermenek, Sarıveliler, Başyayla bölgeleri; Karaman İli sınırları içerisinde yer alan ve önemli bir turizm potansiyeline sahip olan Toros Dağlarının en yakın yaşam yeri olan Taşeli Bölgesi'nin merkezindedir. Kuzeyde Konya İle Karaman'a, batıda Alanya burnuna, doğuda Silifke ile Mut ilçelerine kadar yer alan "Orta Toroslar"ın adı Taşeli'dir. 3. Jeolojik devirde denizlerle kaplı olan ve dağ yamaçlarında deniz canlılarına ait fosillere bugün bile rastlanan dağlık ve ormanlık olan bu yöreye yaz aylarında, kışı Akdeniz sahillerinde geçiren Yörükler, göç etmektedir.¹⁹ Bölgede yer alan Ermenek İlçesi Karaman İl merkezine 160 km uzaklıkta olup, deniz seviyesinden ortalama 1.250 metre yüksekte, 1.222, 9 km² yüzölçümüne sahip bir ilçedir. Batısında Sarıveliler ilçesi, doğusunda Mersin ili Mut ilçesi, güneyinde Mersin ili Anamur ilçesi, kuzeyinde Karaman ili bulunmaktadır. Nüfusun Ermenek'te 2023 yılında azalacağı, buna karşın Karaman nüfusunun artacağı, yine 2023 yılı için çizilen perspektifte, 15-64 olan aktif yaş grubu oranının ve 65 yaş üstü grubu oranının azalış göstereceği öngörülmektedir.²⁰ Tablo 1'de araştırma sahası olan Ermenek'te nüfusun 2010-2015 yılları arasında gelişimine ilişkin veriler yer almakta olup; nüfusun yıllar itibariyle azaldığı görülmektedir.

Tablo 1: Araştırma Sahası'nda Nüfusun Tarihsel Gelişimi²¹

İkamet Edilen İlçeye Göre Nüfusa Kayıtlı Olunan İl: Karaman		
2010	Karaman(Ermenek)-1316	28023
2014	Karaman(Ermenek)-1316	26947
2015	Karaman(Ermenek)-1316	26575

Tarihte Kilikya olarak nitelendirilen Ermenek bölgesinin tarihi, dünya üzerinde insanoğlunun yaşadığı en eski merkezlerden biri olma özelliğiyle Mağara ve Taş Devirlerine kadar uzanmaktadır. Çevresinde oymaya elverişli mağaraları ve zengin su kaynaklarının olması Ermenek'in yaşam alanı olarak tercih edilmesinde etkili olmuştur. Ayrıca bu mağaraların çoğunlukla tepelerde veya yüksek dağ yamaçlarında olması kolayca savunma ve korunabilme olanağı sağlamıştır.²² Günümüzde de güçlü su yatakları, çeşitli bitki türlerinin verimli topraklarda

¹⁸Kraljevic, v.d.,a.g.e, s. 16.

¹⁹Karaman İl Kültür Turizm Müdürlüğü, Taşeli Bölgesi'nin Turizm Potansiyelinin Araştırılarak Stratejik Turizm Planının Hazırlanması Projesi Araştırma ve Tespit Raporu, Simya Danışmanlık, 2012, 5-84, s.6 <http://www.konyadayatirim.gov.tr/images/dosya/ta%20c5%9eel%20b0%20b%20c3%96lges%20b0n%20tur%20c4%b0zm%20potans%20yel%20b0n%20ara%20c5%9etir%20strateji%20b0k%20tur%20c4%b0zm%20planinin%20c3%87%20kartulmasi.pdf>, Erişim: 17 Haziran, 2016.

²⁰Karaman İl Kültür Turizm Müdürlüğü, a.g.e, s.7

²¹Devlet İstatistik Enstitüsü, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>, Erişim: 1 Temmuz 2016.

²²Halit Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek Başyayla ve Sarıveliler, Erçev Yayınları, İstanbul, 2005, s. 20-22.

Nezahat Koçyiğit- Atiye Emiroğlu

yetişmesi, iklim koşulları ve yeşil bitki örtüsüyle Ermenek yaşamak için tercih edilebilecek yerler arasındadır. Tarım arazilerinin büyük kısmının su altında kalmış olması Ermenek için dezavantaj olmasına rağmen Turkuaz Baraj Gölü'nün varlığı bölgeye farklı bir iklim ve görsellik getirmiştir. Baraj gölünün bölge ekonomisine fayda getirmesi amacıyla Ermenek Belediyesi tarafından çeşitli plan ve projeler yürütülmektedir. İlçede tarım, bağcılık, meyvecilik, hayvansal üretim ve madencilik ekonomik yapının temellerini oluşturmaktadır. Tarım arazilerinin toplam işlenen araziye oranı %41,82 olup, Türkiye ortalamasına, %67,33'e göre düşüktür ve genelde buğday, arpa üretimi yani kuru tarım yapılmaktadır. Bağcılık önemli bir ekonomik faaliyettir ve marka denebilecek ürünlerin üretiminde (Ermenek pekmezi gibi), %4,05'lik bir alan ayrılmaktadır. Meyvecilik de %13, 27 oranla önemli bir paya sahiptir. TR52 bölgesinde %6,59luk bir oranla ormanlık arazi bakımından hayvancılığa elverişli çayır- mera alanına sahiptir. Madencilik ise en önemli rezervini kömürün oluşturduğu ve kalkerlerin de bulunduğu madenler ile bölgenin ekonomik getirileri arasındadır. Tarım alanlarının darlığı, doğa turizmi ve maden sektöründe ihtiyaç olan insan kaynağının yetiştirilmesi için eğitim formu gençlerin yükseköğretime yönelmesini sağlamaktadır.²³

Ermenek ilçesi swot analizi sonuçlarına bakıldığında kırsal alanda kullanılmayan bir iş gücü, genç nüfusun işsiz olması, çevre bilincinin ve sosyal tesislerin yetersizliği bölge halkını dış göçe zorlamakta, ilçenin diğer şehirlerde yaşayan güçlü bir nüfus barındırmasına sebep olmaktadır.²⁴

Zengin doğası, tarihi güzellikleri, iklim özellikleri ve turizm potansiyeli ile Maraspoli mağarası ve yeraltı dereleri turistler için önemli bir değer arz etmektedir. 58,74 km² alana sahip olan Baraj Gölü ilçenin görünümünü değiştirmiş, Turkuaz Ermenek Baraj Gölü olarak adlandırılarak hem ilçenin tanıtımı hem de turizm etkinliğinin artması için daha önemli hale gelmiştir.²⁵ Ermenek Barajı Dünya'nın sayılı barajlarından biri olup 218 metre yüksekliğiyle Dünya'da 26, Avrupa'da 6 ve Türkiye'de 1. sırayı almaktadır. Ermenek Baraj Gölü, diğer bir adıyla Ermenek Turkuaz Baraj Gölü görsel güzelliğiyle de diğer birçok barajdan farklılık göstermektedir. Ermenek Barajı ve Hidroelektrik Santrali, Türkiye'nin Orta Güneyi, Karaman İli, Göksu Nehrine ait Ermenek Çayı üzerinde bulunmaktadır. 2002 yılında Görmeli Boğazı'nda yapımına başlanan baraj, talvegden 218 m yüksekliğinde çift eğrili asimetrik ince beton kemer barajı, bağlı yapıları dar ve derin bir kanyon içerisine kurulmuştur. Yıllık üretimi 1.047,8 GWh olan barajın Türkiye ekonomisine katkısı yadsınmamalıdır. Ermenek Belediyesi tarafından baraj gölünün etkinliğinin artırılmasına yönelik, göl üzerinde yüzer havuz ile gezi tekneleri açılışı, sahil gezinti yolu ve restoranlar yapılmıştır. Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı Deniz ve İç Sular Düzenleme Genel Müdürlüğü'nden 2015 yılında baraj gölünün daha etkin kullanımı için göl kıyısına eğitim tesisleri kurulması talebinde bulunulmuştur.²⁶

3. Amaç, Yöntem ve Kısıtlar

Çalışmanın amacı; tarihi süreç içerisinde Ermenek Baraj Gölü oluşumunun, bölgeye olan ekonomik faydalarının yanı sıra, sosyo ekonomik etkiler, göç olgusu ve göç edenler, işsizlik, vb. açılardan incelenmesidir. Genelde ise bu tür alt yapı yatırımlarının etkinliğinin artırılabilmesinde

²³Karaman İl Kültür Turizm Müdürlüğü, a.g.e., s.8-9.

²⁴Karaman İl Kültür Turizm Müdürlüğü, a.g.e., s.25-26.

²⁵Karaman İl Kültür Turizm Müdürlüğü, a.g.e., s.9

²⁶Ermenek Belediyesi, İlçe Faaliyet Raporu, 2015, 1-19,

[http://ermenek.bel.tr/userfiles/file/ermenek%20bld_%202015%20y%20c4%b1%20faaliyet%20raporu%20\(1\).pd](http://ermenek.bel.tr/userfiles/file/ermenek%20bld_%202015%20y%20c4%b1%20faaliyet%20raporu%20(1).pdf)
f, Erişim: 22 Temmuz 2016.

Nezahat Koçyiğit- Atiye Emiroğlu

ortaya çıkacak bulgulara göre sorunların çözümüne bilimsel açıdan öneriler getirerek literatüre kazandırabilmektedir. Söz konusu araştırmada öncelikle bilimsel çalışmalar, istatistiki veriler, raporlar vb. resmi kaynaklardan (**nicel yöntem**) ve yapılan arazi çalışmalarından yararlanılarak bölge hakkından bilgi toplanmış olup, yöre halkı ve yetkililer ile anket yolu ile mülakatlar (nitel yöntem) gerçekleştirilmiştir. ²⁷Bu bağlamda çalışmanın **karma yöntemli** bir araştırma olduğundan söz edilebilir.²⁸Ermenek İlçesi ve ilçeye ait köylerde köylülerle yüz yüze görüşme yöntemiyle anket uygulanmıştır. Anket sorularının oluşturulmasında literatürdeki araştırmalardan faydalanılmıştır.^{29,30}Araştırmanın köy muhtarından tam listenin alınamaması, bazı ailelerin konuşmaktaki çekinceleri, vb., ayrıca sadece yöreye ilişkin bir araştırma olması gibi kısıtları vardır. Ulaşılan 35 kişi ile yapılan anket çalışması sonucunda, soruların düzgün cevaplanmaması gibi nedenlerle 31 adet anket gerekli analizlerin yapılması için uygun bulunmuştur. Anketler istatistiksel analiz programında veri analizine tabi tutulmuştur.

4. Bulgular

4.1. Demografik Bulgular

Tablo 2’de anket çalışmasına katılan bireylerin demografik özellikleri incelendiğinde katılımcıların çoğunluğunun kadın olduğu görülmektedir. Ağırlıklı olarak orta yaş grubundaki ve ilköğretim seviyesindeki kişilerin katılım gösterdiği tespit edilmiştir. Katılımcıların, büyük bölümünün Ermenek İlçe Merkezlerinde doğdukları ve 1001-1500 TL aralığında bir gelire sahip oldukları yapılan anketlerin analizi sonucunda elde edilen diğer bir bulgudur.

Tablo 2: Demografik Bulgular

(n = 35)

	n	Oran (%)
Cinsiyet	Erkek	11 35,5
	Kadın	20 64,5
	Cevapsız	4 -
	Toplam	35 100
Yaş	21-30 arası	8 25,8
	31-40 arası	9 29,0
	41-50 arası	9 29,0

²⁷Ramazan Sever- Özlem Ulu Kalın, “Artvin İlinde Yapılan/Yapılmakta Olan Barajlar Hakkında Artvin Halkının Bazı Görüşleri”, Doğu Coğrafya Dergisi, 23, 2010, 65-80.

²⁸Creswel, vd.’ den akt. Fatih Orhan, “Baraj Göllerinin Alternatif Ekonomik Faaliyetlerde Kullanımı: Borçka Baraj Gölü Örneği”, Marmara Coğrafya Dergisi, 32, 2015, s. 382.

²⁹Yusuf Küçükbaşol, “Çoruh Nehri ve Yusufeli Barajı: Toplumsal, Ekonomik ve Çevresel Etkileri Bakımından Bir Baraj İncelemesi”, Birey ve Toplum Dergisi, 5 (10), 134-158.

³⁰Zafer Başkaya – Emre Türk, “Barajların Olası Çevresel ve Sosyo Ekonomik Etkilerinin Halkın Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi: İlisu Barajı ve Hasankeyf Örneği”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8 (40), 2015, 347-383.

Nezahat Koçyiğit- Atiye Emiroğlu

	50 ve üzeri	5	16,1
	Cevapsız	4	-
	Toplam	35	100
Eğitim Düzeyi	İlk öğretim	10	33,3
	Orta öğretim	7	23,3
	Ön lisans	6	20,0
	Lisans	7	23,3
	Cevapsız	5	-
	Toplam	35	100
Doğum Yeri	Ermenek İlçe Merkezi	16	53,3
	Ermenek İlçesi Köyleri	8	26,7
	Ermenek İlçesi Dışı	6	20,0
	Cevapsız	5	-
	Toplam	35	100
Gelir Durumu	1000 TL ve altı	3	10
	1001-1500 TL	11	36,7
	1501-2000 TL	6	20,0
	2001-2500 TL	4	13,3
	2501 TL ve üzeri	6	20,0
	Cevapsız	5	-
	Toplam	35	100
	Toplam	59	100
		n	Oran (%)
Gelirin Kaynağı	Emekli Maaşı	5	16,1
	Memur Maaşı	9	29,0
	Kendi İşinin sahibi esnaf	6	19,4
	Tarla-Bahçe	3	9,7
	Hayvancılık	1	3,2
	Diğer	7	22,6
	Cevapsız	4	-
	Toplam	35	100
Oturulan Ev Kiramı?	Evet	16	51,6
	Hayır	15	48,4
	Cevapsız	4	-
	Toplam	35	100
Evde Yaşayan Kişi Sayısı	1-3	23	74,2

Nezahat Koçyiğit- Atiye Emiroğlu

	4-6	1	3,2
	7-9	7	22,6
	Cevapsız	4	-
	Toplam	35	100
Evde Yaşayan Diğer Kişiler	Dede-Nine	1	3,6
	Diğer akrabalar	3	10,7
	Hiç kimse	24	85,7
	Cevapsız	7	-
	Toplam	35	100
Çekirdek aile dışında evde bulunanların bulunma nedenleri	Bakıma muhtaçlık	2	22,2
	Ekonomik Koşullar	1	11,1
	Yerleşim Alanı Olmaması	2	22,2
	Geleneksel Sebepler	4	44,4
	Cevapsız	26	-
	Toplam	35	100
İlçenin cazip olma nedenleri	Doğup büyüyen yer	20	64,5
	Tarla-bahçeyi terk etmeme	1	3,2
	Havasının temiz olması	4	12,9
	Diğer	6	19,4
	Cevapsız	4	-
	Toplam	35	100
İlçenin itici olma nedenleri	Kısıtlı iş imkanları	18	58,1
	Zor yaşam şartları	3	9,7
	Kısıtlı eğitim-sağlık koşulları	3	9,7
	Halk arasındaki geçimsizlik	3	9,7
	Kendini ait hissetmeme	2	6,5
	Diğer	2	6,5
	Cevapsız	4	-
	Toplam	35	100

Anket çalışmasına katılan bireylerin verdikleri cevapların analizi sonucunda elde edilen diğer bulgular şöyledir: elde ettikleri gelirin kaynağı memuriyetten elde edilen maaştır. Çoğunluğu kirada oturmak ile birlikte evde yaşayan kişi sayısı 1-3 arasında değişmektedir. Evde aile bireyleri haricinde çoğunlukla başka biri yaşamamaktadır. Aile bireyleri dışında yaşayan birileri var ise bunların çoğunluğunun yaşama sebebinin geleneksel nedenler olduğu görülmektedir. Ayrıca bu sorulara katılımcıların büyük bir kısmının cevap vermediği de bir başka önemli bulgudur. Ermenek ilçesi ankete katılanların vermiş olduğu cevaplara göre çoğunlukla doğup-büyüyen bir yer olduğu

Nezahat Koçyiğit- Atiye Emiroğlu

için cazip iken iş imkanlarının kısıtlı olması sebebi ile itici bir yöne sahiptir. Verilen cevaplardan elde edilen bulguya göre ilçe dışına göçün büyük çoğunlukla nedeni işsizliktir. Baraj yapımı öncesinde çoğunlukla Ermenek'te yaşanıldığı, barajın yapımı sırasında aileden birilerinin çalışmadığı tespit edilmiştir. Baraj yapım projesinden sonra çoğunlukla iş imkanı olan yerlere göç edildiği de anket verilerinden elde edilen önemli bir sonuçtur. Yine bu soruyu katılımcıların büyük çoğunluğunun cevaplandırmadığı dikkat çeken bir noktadır.

4.2.Diğer Bulgular

a.) Baraj olacağını ne zaman, nasıl öğrendiniz? Tepkiniz ne oldu? Ne düşündünüz?

“1963'ten beri söylenen bir proje idi. 2000 yılında inşaattan sonra öğrendik. İyi olacağını zannettik ama çok iyi bir tarafını görmedik. Faydasından çok zararı vardı. Arazimizin gideceğini ve bütün tarımsal alanların sular altında kalacağını duyunca üzüldük. 1 TL'ye alınan ceviz şu an 20 katı fiyata satılıyor. Yapılmasını istemedik. Barajın Ermenek'e faydası olmayacağını ve barajdan alınan paranın Ermenek'te durmayacağını, iklim değişikliği olabileceğini düşündük. Baraj yapımında memurlar halka iyi davranmadı. Çavuş köye diğer köylerden daha az fiyat verildi. “Evinizi yaptırırız” dediler, olmadı. Kredi çekip, evleri tamamladık. Gitmek istemiyorduk yerimizden. Elektrikler kesilince gitmek zorunda kaldık. Havası kötüleşti. Tarım arazileri tükendi.

Bu soruya verilen cevaplar incelendiğinde, projenin yapımının genel olarak 2000 li yıllarda öğrenildiği, çok fazla faydasının olmayacağına dair bir düşünce olduğu ve olumlu tepkilerin oluşmadığına dair bir bulgu gözlemlenmektedir.

b.) Baraj öncesi son 3 yılda ne iş yapıyordunuz?

“Memurdum”, “Maden işçisiydim.”,“Kısa süreli işlerde çalışıyordum.”,“Öğrenciydim.”, “Hayvancılıkla uğraşıyordum”, “Hemşireyim.”, “Otelde çalışıyordum.”, “Karayollarında çalışıyordum.”, “Besicilik yapıp, ekin ekip, sebze satıyordum.Şimdi süte para veriyorum.”,“Öğretmenim.”, “Helva imalathanesinde çalıştım.”, “Çiftçilik”, “Besicilik”.

Katılımcıların bu soruya verdiği cevaplar incelendiğinde daha çok kendi arazilerinde tarım ve hayvancılık alanında bir iş ile meşgul oldukları görülmektedir.

c.) Ermenek Baraj projesinin tamamlanmasından sonra işinizi kaybettiniz mi? Ne kadar süre işsiz kaldınız ve şu an ne işle meşgulsünüz ya da gelirinizi nereden sağlıyorsunuz?

“3 yıl işsiz kaldım. Şu an belediyede taşeron işçi olarak çalışıyorum.”, “Kendi işimi yapıyorum. Esnafım.”, “İşsiz kalmadım. Halen hayvancılık yapıyorum.”, “İşimi kaybettim. Üç ay işsiz gezdim ve işsizlik maaşı aldım.”, “Arazilerim elimden alındı. Ermenek Markette çalıştım. Şimdi köy muhtarı olarak devam ediyorum.”, “Gelirimizi kaybettik. 1 dönüm arazi içinde evimiz vardı. Ekilecek arazi değildi.”, “İşsizim. Tarlamız gitti. Koyunlarımız gitti. Ağaçlar gitti. Arazilerimiz sular altında kaldı. İş imkanı bitti.”, “İşimden olmadım. Barajda bir yıl çalıştım özel güvenlik olarak.”, “Hayır kaybetmedim. Okulda çalışıyorum.”, “Taşeron işçiyim.”

Katılımcıların bu soruya verdikleri cevaplar incelendiğinde proje tamamlandıktan sonra çoğunlukla işlerini kaybettikleri, farklı sektörlerde çalışarak gelirlerini elde ettiklerine dair sonuca ulaşılmıştır.

d.) Barajdan önce toplamparsel,dönüm arazim vardı ve/veyaparsel,dönüm arazi kiraliyordum.

Nezahat Koçyiğit- Atiye Emiroğlu

“40 dönüm arazim vardı. 20 dönüm arazim kaldı.”, “10 dönüm arazim vardı.”, “10 dönüm baraj altında kaldı.”, “Arazim yoktu.”, “16 dönüm arazim vardı.”, “ 200 milyar değerinde bahçe, 60 dönüm arazim vardı.”, “14 dönüm arazi vardı. Parasını alamadık.”, “Dedelerimizin vardı.”, “Kayınpederim barajda yaşanan sıkıntılardan dolayı öldü ve bir miktar arazi bize kaldı .”, “40 dönüm arazimiz vardı.”

Araştırmaya katılanların bir kısmının ortalama 40 dönüm civarında barajdan önce arazilerinin olduğu tespit edilmiştir.

e.) Arazi dışında kullanılmaz hale gelen taşınmazınız var mı? Kamulaştırılmadığı halde kullandırılmayan mülkünüz var mı?

“Kamulaştırılmış kullandırılmayan yerim ve arazim yok.”, “Evim vardı.”, “Çavuş köyde ev yaptırıldı. 7 yıldır gitmiyoruz. Kirada oturuyoruz.”, “Devletin verdikleri aldıklarını karşılamadı.”, “Evimiz vardı. Su altında kaldı.”, “4 dönüm arazi vardı. Evlerimiz, hayvanlarımız vardı.”, “Evimiz ve besi ahırımız vardı.”

Araştırmaya katılanların arazi dışında kullanılmaz hale gelen taşınmazlarının olmadığı elde edilen bulgulardandır.

f.) Ermenek Barajının yapımından sonra ne gibi olumsuz durumlar yaşandı?

“Havası bozuldu. İklimi değişti. Eskiye nazaran sebzemiz erken tarihte barajın yapıldığı yerden, Çavuş köyden gelirdi. Şimdi yok. Barajın neminden dolayı tüm ağaçlarda ve sebzelerin genelinde hastalık oldu. Ürün, mahsul ve ağaçlar bozulmaya başladı. Meyvelerin kalitesi bozuldu. Kamulaştırmadan gelen paralar Ermenek'te kalmadı. Evimizi kaybettik. İstimlak edildi. Parasını aldık fakat düzen bozuldu. Sebze meyve fiyatları arttı. Borçlandık. Devlet arazi için verdiği parayı geri almaya çalışıyor. Haksızlığa uğradık. Arazilerin değerini alamadık. Tarım ve hayvancılık gelirini kaybettik. İşsizlik en büyük sıkıntı oldu, işsiz kaldık. Çocuklar akrabalara taşındı. Köyde kimse kalmadı. İş olmadığı için büyükşehirlere taşındık. Rutubet oldu. Nem yükseldi. Ekili dikili arazi kalmadı.”

Araştırmaya katılanların baraj yapımından sonra yaşadıkları olumsuzluklar incelendiğinde, genel olarak iklimin değişikliğe uğradığı ve bozulduğu, bu durumun ürünleri de olumsuz olarak etkilediği, sebze ve meyve fiyatlarını artırdığı , ekim alanlarının azaldığı görülmektedir.

g.) Ermenek Barajının yapımından sonra ne gibi olumlu durumlar yaşandı?

“Gelen yerli turistler görüntüde haz duyduklarını söylüyorlar. İlçenin görünümü değişti. Ekonomiye katkı sağladı. Barajın varlığı su sporları ve Ermenek'in doğal güzelliğine katkı sağlıyor. Balıkçılık ve turizm gelişmekte. Meyvecilikte gelişme oldu.”

Katılımcıların barajın olumlu katkılarına yönelik düşünceleri incelendiğinde ilçenin görünümünü değiştirdiği, turizm açısından faydalı olduğu ve gelişmesine katkı sağladığına dair bir sonuca ulaşılmaktadır.

h.) Baraj nedeniyle göç ettiyseniz bu süreci anlatır mısınız? Zorluklar nelerdi?

“Köyde yaşam zordu.”Bağımızı, bahçemizi, evimizi, mahsulümüzü toplamamıza izin vermeden suyu verdiler köye.” “Parasız ve evsiz kaldık.” “Zarara uğradık.”“Yaşadığım çevreden ayrılmak zor geldi.”“Önce Ermenek'te Ağa diye bir sıfatım vardı. Onu da kaybettim.”“Belirli bir

Nezahat Koçyiğit- Atiye Emiroğlu

süre elektrik kesintisi oldu. Ermenek'te bir süre yaşadık. Çavuş köyü yerine kurulunca geri taşındık.”

“Bir portakala muhtaç kaldım. 500 metre arazim kaldı. Kömür odun yok. Taşınmak istemedik ama elektrikler kesilince taşındık. Konya'ya gittik. Orada yapamadık. Ev yapılmasını bekledik. Evin yapılması için devlet bize para verdi. Faizli kredi sağladı. Şimdi onu ödemekte zorlanıyoruz. Baraj projesi sırasında susuzluk çektik. Evimiz yoktu. Ermenek'te kirada oturduk. Zorluk çektik. 'Göç etmedim.'”

Genel olarak barajdan dolayı ilçe sakinlerinin zorluklar yaşadığı, arazileri ve ürünlerini kaybettikleri, su problemi yaşadıkları, taşınmak zorunda kaldıkları verilen cevaplardan elde edilen bir başka bulgudur.

1.) Akrabalarınız ve ailenizle olan ilişkilerinizde bir etkisi olduğunu düşünüyor musunuz, nasıl?

“Uzaklaştık. Birbirimizi göremez olduk. Psikolojimiz bozuldu.”“Aldıkları fazla paradan dolayı ilişkileri bozuldu.”“Göç eden akrabalarımın ilişkiler koptu.”

Projenin akrabalık ilişkileri üzerinde olumsuz etkisi olduğu, uzaklaşmaların yaşandığı ve bireylerin yalnız kaldıkları, akrabalık bağlarının zedelendiği verilen cevapların sonucunda görülmektedir.

i.) Sizce yerinden edilme ve yeniden yerleşim kadınları mı daha çok etkiledi, yoksa erkekleri mi? Neden?

“İş imkanlarından dolayı erkekler daha çok etkilendi. İşsiz kalan erkekler göç etmek zorunda kaldı.”“Baraj yapımından eline fazla para geçenler hallerinden memnundular.”“Para yönetimi erkeklerde idi. Hesapsız harcayıp pişmanlık yaşayanlar çoğunlukta. Erkeklerin savurganlığından kadınlar şikâyetçi oldu.” “Kadınlar yerlerinden edildikleri için yeni ortamlarına alışmakta zorlandı.”

Yeniden yerleşme ve taşınma olaylarının daha çok kadınları etkilediği, fakat genel olarak bu durumun hem erkekler hem de kadınlar üzerinde fiziksel ve psikolojik ciddi olumsuz etkilerinin olduğu katılımcıların verdiği cevapların sonucunda tespit edilen bir sonuçtur.

j.) Buradaki diğer köylerden insanlarla kaynaşmanız kolay oldu mu?

“Sadece göç etmeyenler kaldı köyde.”“Sadece Çavuş köy halkı var.”“Eskiden diğer köylere ulaşım daha kolaydı.”“Başka köylerden insanlar yok.”“Herkes göç etmek zorunda kaldı.”

Diğer köylerden olan insanlar ile katılımcıların genellikle anlaşabildiği, sorun yaşamadığı fakat yine de sürecin ilişkileri olumsuz etkilediği verilen cevaplar sonucunda elde edilen bir bulgudur.

k.) Gruplar arasındaki etkileşim eskiden nasıldı? Barajdan sonra nasıl oldu?

“Olumsuz etkilendi, barajdan sonra sıkıntı oldu.”“Önceleri iyiydi.”“Köy ıssızlaştı.”“Önceleri buralarda 300-400 kişi vardı.Barajdan sonra 20-30 kişi var.Çoğu dul kadındır.”“İletişimsizlik oldu.”

Nezahat Koçyiğit- Atiye Emiroğlu

Genel olarak katılımcılar baraj projesinden sonra insanların birbirlerinden uzaklaştıkları, iletişimsizliğin arttığına dair bir düşünceye sahip iken, birkaç katılımcı değişiklik olmadığı, etkileşimin normal olduğunu belirtmişlerdir.

l.) Hiç gruplar arasında bir anlaşmazlığa şahit oldunuz mu?

“Biri çok para alıp diğeri alamayınca herkes birbirine girdi.”“Çocuklar anne babalarının parasını aldı.” “Anneler babalar derdinden öldü.”“Toprak yüzünden ölümler olduğu için gruplar dağıldı.”

Gruplar arasında baraj yapımından sonra genel olarak anlaşmazlık olmadığı görülmektedir.

m.) Eğitim olanakları baraj öncesiyle kıyaslandığında nasıl?

Genel olarak baraj yapımının eğitim olanaklarına etkisi olmadığı, imkânların baraj öncesi ile aynı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

n.) Şu anki sağlık olanakları eskisine kıyasla daha mı iyi daha mı kötü? Neden?

“Yeni hastane yapıldı.”“Hastane büyüyor.”“Uzman sayısı fazla.”“Sağlık Bakanlığı'nın çalışmaları dolayısıyla iyileşmeler oldu ama nedeni baraj değildir.”“Yeni hastane yapılması ile birlikte eksik branşlar tamamlanıyor.”“Sağlık olanakları gün geçtikçe artıyor.”

Genel olarak baraj yapımının sağlık olanaklarıyla ilişkilendirilmediği, imkânların baraj öncesine göre eksiklerin tamamlanması ve yeni branşlar eklenmesine rağmen bu durumun barajlarla ilgisinin olmadığı ve Devletin Türkiye'nin genelinde sağlık olanaklarını iyileştirilmesine yönelik çabalarıyla ilişkilendirilmesi gerektiği görülmektedir.

o.) Şu anki ulaşım olanakları eskisinden daha mı iyi? Neden?

“Şu an eskiye nazaran iyi.” “Yollar yapıldı. İyileştirme çalışmaları devam ediyor.”“Daha iyi yollar yapıldığı için ulaşım eskiye nazaran daha kolay.”“Şu an karayolunda ulaşım daha iyi.”

“Barajın etkilediği bir durum değil. Ulaşımı zaten zor olan yollar yapıldı ve eskiye nazaran daha iyi.”“Ulaştırma Bakanlığı'nın çalışmaları mevcut. Barajın getirisinin iyi olması ve artması için Ermenek-Konya, Ermenek-Karaman, Ermenek-Alanya, Ermenek-Gazipaşa yollarının iyileştirilmesi gerekmektedir.”

Genel olarak baraj yapımının ulaşım olanaklarını etkilediği, ancak özellikle Devletin yapmış olduğu çalışmalar ve imkânlardâhilinde baraj öncesine göre daha iyi hale geldiği ve yol çalışmalarının bugün dahi devam ettirildiği görülmektedir. Bu durum yol yapım çalışmalarının sadece baraj yapımıyla ilişkilendirilemeyeceği sonucunu ortaya koymaktadır.

Sonuç

Araştırmada Çavuş köyünden göç eden ve Ermenek'te yaşayıp Baraj yapımından etkilenen yaklaşık 31 kişiye ulaşılmıştır. Çavuş Köyünde 80 kadar ev, bu evlerde yaşayan halkı ve 7 bin hektar arazi baraj gölünün yapılışından etkilenmiştir. 80 aile devletten taşınmazları için kamulaştırma bedeli almıştır. Yaklaşık 160 kişi göçe zorlanmış ve göç etmek zorunda kalanların çoğu Ermenek merkez başta olmak üzere, Karaman ve Konya'ya yerleşmişlerdir. Bugün Çavuş Köyü için devlet tarafından tahsis edilen yeni yerleşim alanında 6 hane dışında sürekli ikamet eden hane sakini bulunmamaktadır. Bu 6 hanede yaklaşık 10 kişi ikamet etmektedir. İkamet edenlerin çoğu 70 yaşının üstünde olup başka bir yere göç etmeyi göze alamayanlardır. Köylü evlerinden ve yurtlarından olmayı kendileri açısından büyük bir yıkım olarak değerlendirmektedir. Köyde göç yaşanmasından kısa bir süre sonra yaşlı nüfusta arka arkaya ve sık ölümler gerçekleşmiştir. Köylü bu ölümlerin nedenini, yerlerinden ve yurtlarından edinmeye bağlamaktadır.

Yapılan araştırma doğrultusunda, önemli bir enerji kaynağı olması ve yamaç paraşütü, trekking, yayla turizmi gibi bölgeye yeni gelir kaynakları oluşturması, bölgeyi olumlu ve olumsuz yönden etkileyen, kısa süreli getirileri ve uzun vadeli sonuçları açısından değerlendirilen Ermenek Barajının bölge halkı ve ülke için önemi yadsınamaz bir gerçektir. Fakat önemli faydalarının ve maliyet avantajının yanı sıra barajın yapım aşamasında yaşanan olumsuzlukların varlığı da bilinmektedir. Özellikle köyde yaşayan nüfusun büyük kısmının baraj yapımında çalıştırılmadığı çalışanların ise baraj yapımından sonra işsiz kaldığı görülmektedir. Topraklarını ve evlerini kaybeden köylü, pek çok sıkıntıyla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Tarihsel süreç içerisinde köyün bulunduğu araziden Ermenek'in sebze ve meyve ihtiyacının büyük kısmı karşılanmasına rağmen bugün barajdan dolayı bu ürünlerin Ermenek'e yakın farklı ilçelerinden getiriliyor olması sebze ve meyve fiyatlarında artışa neden olmuştur. Halkın barajlar hakkında bilinçsizliği ve barajlardan dolayı devlet tarafından kendilerine tahsis edilen parayı nasıl ve nereye harcamaları gerektiğini bilmemeleri paranın kısa bir sürede bitmesine ve köylünün bu durumdan muzdarip olmasına neden olmuştur. Bu süreçten en çok etkilenen 50 yaş üstü nüfustur. Genç nüfus Ermenek'in içine ya da farklı illere yerleşerek hayatta kalma mücadelesi içerisine girmiştir.

Bütün bu olumsuzluklarla birlikte Ermenek Turkuaz Baraj Gölü her geçen gün turizm aktivitelerine olanak sağlayacak bir duruma getirilmeye çalışılmaktadır. Ermenek Belediyesi bu konuda hazırlanmış olduğu projelerle Ermenek halkına gelecekte yeni iş olanakları sunabilecek çalışmalara imza atmaktadır. Özellikle baraj gölü yatırımlarının bölgeye ve ülkeye ekonomik getirileri ayrı bir araştırma niteliğinde çalışma konusu olarak literatüre kazandırılabilir.

Bu bağlamda yapılabilecek öneriler; baraj inşaatları hakkında önceden bölge halkına bilgi verilmesi, gelir destekleri, telafi ödenekleri yapılması olabilecektir. Göç ve yeniden yerleşimler zorunlu ise bu insanların haklarına saygı gösterilmesi, geçim kaynaklarının sağlanması, geçim kayıplarının asgariye indirilmesi, kendilerine bu değişen koşullar altında yeni bir hayatın, eğitim ve ekonomi imkânlarının güçlendirilmesi projenin sürdürülebilirliği için alınan önlemler olmalıdır.

Kaynaklar

AKKAYA, Uğur, GÜLTEKİN, Arzuhan Burcu, DİKMEN, Çiğdem, Belgin ve DURMUŞ, Gökhan, 2009, Baraj ve Hidroelektrik Santrallerinin (HES) Çevresel Etkilerinin Analizi: İlisu Barajı Örneği, 5. Uluslararası İleri Teknolojiler Sempozyumu (IATS'09), 13-15 Mayıs, 1-7.

BAKIRCI, Muzaffer, 2016, Barajların Mekanın Yeniden Organizasyonuna Etkileri: Melen Barajı Örneği, Marmara Coğrafya Dergisi, 33, 43-464.

BARDAKÇI, Halit, 2005, Bütün Yönleriyle Ermenek Başyayla ve Sarıveliler, Erçev Yayınları, İstanbul.

BAŞKAYA, Zafer, TÜRK, Emre, 2015, Barajların Olası Çevresel ve Sosyo Ekonomik Etkilerinin Halkın Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi: İlisu Barajı ve Hasankeyf Örneği, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8 (40), 347-383.

CESCR (CounterCurrent-GegenStrömung), 2011, Türkiye'de Baraj İnşası ve Ekonomik, Kültürel ve Sosyal Hayata Olan Etkileri, Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, Alternatif Gölge Raporu.

CERNEA, M. Michael, 2004, ImpoverishmentRisks, Risk Management, andReconstruction: A Model of PopulationDisplacementandResettlement, UN Symposium on HydropowerandSustainable Development, UnitedNations.

ERMENEK BELEDİYESİ, 2015, İlçe Faaliyet Raporu, 1-19, <http://ermenek.bel.tr/>

KRALJEVIC, Andrea, MENG, JianHua, SCHELLE, Patricia, 2013, Baraj Yapımında 7 Günah, Yay. Haz.(WWF-Türkiye), WWF-International– Tatlı Su Programı & WWF-Almanya.

KÜÇÜKBAŞOL, Yusuf, 2015, Çoruh Nehri ve Yusufeli Barajı: Toplumsal, Ekonomik ve Çevresel Etkileri Bakımından Bir Baraj İncelemesi, Birey ve Toplum Dergisi, 5 (10), 134-158.

MATHUR, Hari, Mohan, 2006, Resettling People Displacedby Development Projects: Some Critical Management Issues, SocialChange, 36-86.

MULUK, Çağrı, B. , TURAK, Ayşe, YILMAZ, Deniz, ZEYDANLI, Uğur, BİLGİN, C. Can, 2009, Hidroelektrik Santral Etkileri Uzman Raporu: Barhal Vadisi, Kaçkar Dağları Sürdürülebilir Orman Kullanımı ve Projesi, 1-92.

ORHAN, Fatih, 2015, Baraj Göllerinin Alternatif Ekonomik Faaliyetlerde Kullanımı: Borçka Baraj Gölü Örneği, Marmara Coğrafya Dergisi, 32, 380-402.

ÖZGEN, Nurettin, KARADOĞAN, Sabri, 2013, Mekansal Etkileri Bakımından Hidroelektrik Santrallerin (HES) Swot Analizine Göre İncelenmesi: Alkumru ve Kirazlı Barajları Örneği (Siirt), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi, 26, 21-45.

ROBINSON, W. Courtland, 2003, RisksandRights: TheCauses, Consequences, andChallenges of Development-InducedDisplacement, TheBrookingsInstitution-SAIS Project on InternalDisplacement, Washington.

Nezahat Koçyiğit- Atiye Emiroğlu

SEVER, Ramazan, ULUKALIN, Özlem, 2010, Artvin İlinde Yapılan/Yapılmakta Olan Barajlar Hakkında Artvin Halkının Bazı Görüşleri, Doğu Coğrafya Dergisi, 23, 65-80.

ŞAHİN, Kemalettin, 2000, Altinkaya Baraj Suları Altında Kalan Köylerden Göç Edenlerin Karşılaştıkları Sorunlar Ve Vezirköprü Şehrine Etkileri, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.1, S.1, 85-99.

ŞATIROĞLU, İrge. K, 2012, Zorunlu Göç ve Yeniden Yerleşimin Toplumsal Çevre Üzerindeki Etkisi: Tahtalı Barajı Örneği, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Karaman İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2012, Taşeli Bölgesi'nin Turizm Potansiyelinin Araştırılarak Stratejik Turizm Planının Hazırlanması Projesi Araştırma ve Tespit Raporu, Simya Danışmanlık, 5-84.

<http://www.konyadayatirim.gov.tr/images/dosya/ta%5%9eel%c4%b0%20b%c3%96lges%c4%b0n%c4%b0n%20tur%c4%b0zm%20potans%c4%b0yel%c4%b0n%c4%b0n%20ara%c5%9etrilerek%20stratej%c4%b0k%20tur%c4%b0zm%20planının%20%c3%87ıkartılması.pdf>, Erişim: 17 Haziran, 2016.

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>, Erişim: 1 Temmuz 2016.

[http://ermenek.bel.tr/userfiles/file/ermenek%20bld_%202015%20y%c4%b11%c4%b1%20faaliyet%20raporu%20\(1\).pdf](http://ermenek.bel.tr/userfiles/file/ermenek%20bld_%202015%20y%c4%b11%c4%b1%20faaliyet%20raporu%20(1).pdf), Erişim: 22 Temmuz 2016.